

Bibliotekarz – jego kompetencje i rola w funkcjonowaniu polskich i amerykańskich bibliotek

Abstrahując od krytycznych głosów dotyczących aktualnego stanu funkcjonowania instytucji bibliotecznych, można dzisiaj dostrzec ważne zmiany dotyczące stereotypu biblioteki oraz profesji bibliotekarza. Coraz częściej mamy też do czynienia z poglądami, w myśl których biblioteka nie jest już określana mianem niemodnej czy wręcz przestarzałej, lecz stanowi miejsce aspirujące do miana nowoczesnego informacyjnego centrum.

O atrakcyjności biblioteki świadczą dziś różne czynniki. Mogą to być zasobność zbiorów, jakość usług, zastosowanie nowoczesnych technologii informatycznych, inspirowana do działań atmosfera, kulturalna działalność placówki, lokalizacja i dostępność biblioteki, komfort przebywania w niej, ale także niebanalna architektura budynku.

Również jej pracownicy nie są już utożsamiani z osobami nudnymi, zgryźliwymi, opryskliwymi czy wręcz bezbarwnymi i zamkniętymi, lecz przyjaznymi, kompetentnymi, otwartymi na nowe technologie i wiedzę profesjonalistami, do których czytelnicy mogą zwrócić się nawet z – wydawałoby się – najbardziej błahym problemem.

Ewolucja, której jesteśmy świadkami, dotyczy nie tylko wykorzystywania różnorodnych narzędzi, lecz także innej organizacji pracy bibliotek, zmian w mentalności ich pracowników oraz w zakresie podejścia do zawodu bibliotekarza. Coraz częściej bibliotekę utożsamia się właśnie z dostępem do

informacji elektronicznej, jej zarządzaniem, nawigowaniem w świecie wiedzy, infobrokerstwem czy szeroko rozumianą nauką o informacji. Głównym zadaniem bibliotekarzy powinno być więc opanowanie lawiny treści przekazywanych różnymi kanałami, a zwłaszcza elektronicznie. Samo „oppanowanie” rozumiane jest w tym miejscu jako uporządkowanie, opracowanie, a w końcu – dostarczanie czy udostępnianie informacji wszystkim zainteresowanym.

Warto zaznaczyć, że zmiany technologiczne i organizacyjne od dłuższego czasu towarzyszą różnym typom polskich księżnic. Wielość implementowanych zintegrowanych systemów bibliotecznych (np. MOL, MAK, Aleph, Horizon), tworzenie cyfrowych bibliotek (np. na bazie platformy [dLibra](#)), organizacja księgozbioru na zasadzie wolnego dostępu do półek, darmowy internet czy dostępność hotspotów to tylko wybrane przykłady ukazujące rangę powszechności tego rodzaju działań. Ciekawym rozwiązaniem jest również tworzenie innowacyjnych na skalę

polską placówek bibliotecznych – mediatek (multimedialnych centrów informacyjno-bibliotecznych), w których każdy użytkownik może skorzystać z multimedialnych usług oraz bogatej oferty dokumentów zapisanych na różnych nośnikach elektronicznych, jak również brać udział w wielu spotkaniach i imprezach kulturalnych organizowanych przez te instytucje. Za przykład mogą posłużyć mediateki w Warszawie, Olsztynie czy Wrocławiu. Swoje miejsce znajdą tutaj nie tylko miłośnicy literatury, lecz także filmu, muzyki czy gier komputerowych, którzy w ciekawie i nowoczesnie zaprojektowanych pomieszczeniach mogą poświęcać czas swoim pasjom, korzystać ze zgromadzonych zasobów lub surfować po sieci internetowej.

Jak podkreślił prezydent Olsztyna, mediateka działająca w tym mieście to przede wszystkim różnorodne usługi oraz instytucja, w której użytkownicy są podmiotem wielu działań. „Wpływają oni w istotny sposób na zakup zbiorów, dzięki czemu ponad 95% z nich jest wypożyczone. Stają się krea- ▶

Zasoby muzyczne [Mediateki Planeta 11](#) w Olsztynie

torami wielu ważnych wydarzeń, poszerzając ofertę Mediateki o własne pomysły (między innymi doradztwo zawodowe, *Language Cafe*, czy też *Zróbmy to na trawie*)” (Dutkiewicz, Ociepa, 2003, s. 7). Należy też przyznać, że tego rodzaju zmiany w funkcjonowaniu publicznych placówek bibliotecznych wydają się dzisiaj dość skutecznym sposobem na przyciągnięcie do swojej oferty większej liczby czytelników.

Mówiąc o technologicznym zaawansowaniu bibliotek, zarówno szkolnych, jak i publicznych, warto także przywołać doświadczenia instytucji funkcjonujących w społeczeństwach bogatszych i lepiej rozwiniętych informatycznie. Przykładem mogą być dla nas biblioteki amerykańskie. Funkcjonowanie tych instytucji znacząco różni się od tego, które znamy z Polski. Różnice dotyczą zwłaszcza zbiorów – w USA zadziwiają one swoją multimedialnością. Znajdziemy tutaj, obok tradycyjnych książek i prasy, dokumenty elektroniczne dostępne online, filmy udostępniane na płytach DVD i Blu-ray, muzykę na CD, audiobooki w formacie MP3 czy gry przeznaczone na różne platformy komputerowe.

Za ciekawostkę można także uznać wypożyczanie użytkownikom przez publiczne księgarnie, coraz bardziej popularnych także w Polsce, elektronicznych czytników książek

wraz ze zgromadzonymi w ich pamięci wydawnictwami (książkami, czasopismami itp.). Zresztą obcowanie z dokumentem elektronicznym, tak samo jak książka, jest w amerykańskich bibliotekach codziennością i dzisiaj należy już do standardów w udostępnianiu bibliotecznych zasobów. Za przykład posłużyć może usługa [MyMediaMall](#) oferowana czytelnikom w stanie Illinois. Polega ona na udostępnieniu w sieci, na specjalnej witrynie, tysięcy książek, audiobooków oraz bogatej kolekcji dokumentów wideo. Czytelnik pobiera na dowolne urządzenia dany dokument i przez określony czas może z niego korzystać. Czas „wypożyczenia” dokumentu elektronicznego jest zbliżony do czasu korzystania przez użytkowników z zasobów tradycyjnych. Warto dodać, że na stronie głównej projektu zamieszczony jest także obszerny spis urządzeń, na których można odtwarzać materiały dostępne w ramach MyMediaMall (np. telefony komórkowe, odtwarzacze MP3, tablety itp.).

Również osoby niepełnosprawne (np. niedowidzące lub niewidome) mają możliwość wypożyczenia, często na bardzo długo, specjalistycznego cyfrowego sprzętu umożliwiającego np. dźwiękowe zapoznanie się z dokumentami zgromadzonymi w księgarniach. Są one przesyłane czytelnikom za pośrednictwem tradycyjnej poczty. Taką usługę proponuje Biblioteka Kongresu wraz

ze współpracującymi z nią bibliotekami regionalnymi.

Zwiedzając amerykańskie biblioteki, warto zwrócić uwagę na możliwości korzystania z pomieszczeń udostępnianych czytelnikom. Są one wykorzystywane przez nich zarówno do edukacji i nauki (wielu z nich to studenci i uczniowie), jak i spotkań towarzyskich, są miejscem, gdzie można miło spędzić wolny czas. W zakamarkach biblioteki ustawione są fotele, pufy i kanapy. Zadziwia ilość napotkanych rodziców z małymi dziećmi (nawet rocznymi). Dla najmłodszych przygotowano specjalne kąciaki, gdzie znajdują one zabawki edukacyjne i wydawnictwa, w których zamiast tekstu dominują liczne kolorowe ilustracje przyciągające wzrok małego czytelnika. Z drugiej strony, obowiązkowym elementem uzupełniającym biblioteczne zbiory każdej publicznej księgarni jest bogaty dział książek wydawanych jako *large-print* (z wykorzystaniem czcionki większej od standardowej, należą tu wydawnictwa dla osób starszych lub niedowidzących).

Elementem działalności bibliotek publicznych, który wzbudza podziw i uznanie, jest wolontariat. W codzienności funkcjonowania amerykańskich instytucji kultury stanowi on dość powszechne zjawisko (np. Biblioteka Publiczna Hrabstwa Arlington ▶

Fragment kolekcji płyt DVD i Blu-ray w bibliotece publicznej w Champaign w Illinois

Bibliotekarz prezentuje jeden z czytników dostępnych w bibliotece publicznej w Champaign w Illinois

▶ w stanie Wirginia współpracuje jednocześnie z ok. setką wolontariuszy). Wolontariuszami są zarówno osoby starsze (zwykle na emeryturze), jak i uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, dla których nowe technologie często nie mają tajemnic. Dzięki temu są oni w stanie pomóc innym, mniej biegłym technologicznie czytelnikom w obsłudze sprzętu multimedialnego, efektywnym wykorzystaniu dostępnych w bibliotece urządzeń, korzystaniu z proponowanych przez księżnicę usług elektronicznych. Amerykańscy bibliotekarze bardzo często w swojej pracy stosują narzędzia społecznościowego internetu, tzw. Web 2.0. Wśród tych narzędzi znajdziemy zarówno blogi biblioteczne, serwisy społecznościowe, wiki, podcasty, jak i swoiste, interaktywne katalogi OPAC (tzw. OPAC 2.0).

Mówiąc o działalności bibliotek publicznych, warto dodać, że w USA ich istnienie nie jest usankcjonowane prawnie. Mimo to trudno wyobrazić sobie choćby najmniejszą gminę, w której nie funkcjonowałaby przynajmniej jedna taka placówka. Wydaje się, że głównym powodem takiego stanu rzeczy jest chęć mieszkańców (obywateli) do posiadania publicznej biblioteki. Przykładem takiego zjawiska może być małe miasteczko Chrisman (ok. 1300 mieszkańców). Funkcjonowanie na jego terenie placówki bibliotecznej nie miałyby chyba większego sensu

bez pomocy mieszkańców tej miejscowości. Prace remontowe w budynku książnicy zostały przeprowadzone w dużej mierze przez wolontariuszy. Projektem i wystrojem wnętrza zajął się społecznie lokalny architekt, a meble wraz z kominkiem, kanapami i kącikiem dla dzieci zostały sfinansowane lub wykonane przez miejscowych darczyńców i rękodzielników. Do dyspozycji czytelników dostępnych jest też kilka nowoczesnych zestawów komputerowych, które zostały zakupione ze społecznych funduszy. Również zbiory (książki, płyty DVD i CD, kasyety wideo) w większości pochodzą od wolontariuszy. Sam proces gromadzenia zbiorów jest bardzo prosty. Książki kupują mieszkańcy Chrisman, a po przeczytaniu, zamiast odkładać na domowe półki, przynoszą do biblioteki, aby mogli skorzystać z nich również inni. W ten sposób prawie codziennie księgozbiór biblioteczny powiększa się o kolejne dokumenty. W tym momencie jest ich ok. 14 tysięcy (wliczając w to zarówno wydawnictwa tradycyjne, jak i multimedia – płyty, kasyety).

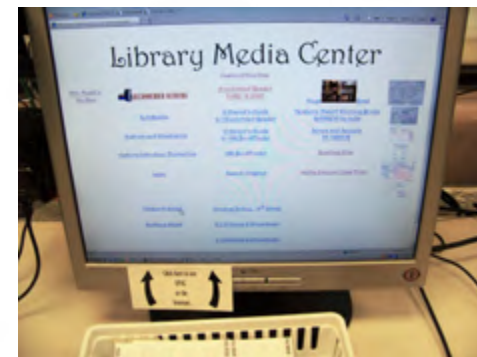
Warto także zatrzymać się na chwilę przy amerykańskich bibliotekach szkolnych będących w swojej istocie centrami informacji dla uczniów, nauczycieli i rodziców. Oprócz cotygodniowych – obowiązkowych dla każdej klasy – lekcji bibliotecznych prowadzonych przy użyciu dostępnych technologii,

uwagę zwracają zwłaszcza możliwości wykorzystania podczas zajęć oprogramowania komputerowego do nauki efektywnego czytania, rozumienia przeczytanego tekstu czy bezwzrokowego pisania na klawiaturze komputera. Te i inne aspekty pokazują, jak ważną rolę w procesie dydaktycznym dzieci i młodzieży odgrywają szkolna biblioteka oraz praca nauczyciela bibliotekarza.

Jakie kompetencje musi posiadać dzisiaj bibliotekarz, aby sprostać tak kreatywnej roli bibliotek? Na pewno powinien zdawać sobie sprawę z szybko zmieniającej się rzeczywistości świata informacji, lawinowego przyrostu wiedzy, jej szybkiej dezaktualizacji oraz ogromnej ilości multimedialnych przekazów docierających do ludzi z różnych stron. W swojej pracy powinien również dużą wagę przywiązywać do edukacji informacyjnej czytelników. Za Ewą Kurkowską przyjmijmy, że ta edukacja to nic innego, jak przygotowywanie czytelników do efektywnego posługiwania się informacją. Jest to też cały szereg działań dydaktyczno-wychowawczych mających na celu wyszukiwanie, analizowanie, selekcję, właściwe stosowanie informacji, a także rozwijanie krytycznego myślenia (zwłaszcza u młodych czytelników) czy kształtowanie odpowiednich postaw odnoszących się do jej wykorzystania – mam tu na myśli kwestie prawne i etyczne (Kurkowska, 2012, s. 10). ▶

Urządzenie do odtwarzania audiobooków zapisanych na kasecie z pamięcią flash – zasoby Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie

Stanowiska komputerowe w bibliotece szkolnej Crestwood w Illinois

► Kompetencje współczesnego bibliotekarza są oczywiście bezpośrednio związane ze zrozumieniem przez niego roli technologii komunikacyjno-informacyjnych i efektywnym ich stosowaniem. Kluczowe jest tutaj ciągle podnoszenie kompetencji pracowników bibliotek, dla których kształcenie ustawiczne staje się dzisiaj koniecznością. Dlatego w tym miejscu należy zgodzić się ze słowami Mirosławy Majewskiej, która, pisząc o kompetencjach bibliotekarza wobec

zmian edukacyjnych i społecznych, stwierdziła, że „bibliotekarz nowoczesny żyje pod presją nowoczesności” (Majewska, 2012). Nie może więc od niej uciec.

Nowoczesna biblioteka powinna być dla swoich użytkowników instytucją zapraszającą do aktywności i twórczości. Pomóc w tym mogą nowe technologie, dzięki którym bibliotekarz jest w stanie zaproponować młodemu czytelnikowi atrakcyjne

dla niego usługi i sposoby prezentacji informacji oraz dokumentów. Wprowadzanie zmian technologicznych i organizacyjnych w instytucjach bibliotecznych to dzisiaj konieczny warunek ich rozwoju. Wiąże się to oczywiście z szybkością przeobrażania sposobów udostępniania informacji, ale także wykorzystaniem przez użytkowników nowych mediów w życiu codziennym.

Grzegorz Gmiterek

Bibliografia

Dutkiewicz R., Ociepa A., (2003), „Mediateka” po roku, [w:] *Biblioteki dla młodych klientów – scenariusz*, Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. | Gmiterek G., (2012), *Biblioteka w środowisku społecznościowego internetu. Biblioteka 2.0*, Warszawa. | Kurkowska E., (2012), *Edukacja informacyjna w bibliotekach*, Warszawa: SBP. | Majewska M., [Kompetencje bibliotekarza wobec zmian społecznych i edukacyjnych](#) (dostęp dn. 20.09.2012).

Grzegorz Gmiterek

Pracownik naukowy w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Od kilku lat zajmuje się możliwościami stosowania nowych mediów w bibliotekach ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania przez bibliotekarzy elementów i narzędzi wchodzących w skład szeroko pojmowanego zjawiska Web 2.0. Wiosną 2011 r. obronił pracę doktorską *Biblioteka w środowisku społecznościowego internetu (Biblioteka 2.0)*. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się także wokół zagadnień związanych z e-learningiem, oprogramowaniem komputerowym dla instytucji bibliotecznych, zarządzaniem informacją i wiedzą, digitalizacją i dokumentem elektronicznym oraz długoterminową ochroną zasobów cyfrowych.

Stypendysta Polskiej Akademii Umiejętności. Uczestnik Programu Departamentu Stanu USA International Visitor Leadership Program „Library & Information Science”.

Twórca lub współtwórca kilku projektów sieciowych (np. serwisu poświęconego telewizji internetowej i podcastom – Wirtualny Pilot czy Katalogu Internetowego Nauki o Informacji – KINIA). Prywatnie pasjonat historii XX wieku, muzyki filmowej oraz tenisa ziemnego.